BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARI UCHUN OG'ZAKI VA AMALIY INTERFAOL METODLARNING FARQI

Rasulova Komilaxon Saidkarimxon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti magistranti

Received: 29.10.2026
Revised: 30.10.2026
Accepted: 31.10.2026

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, bolalarning yosh xususiyatlari, interfaol metodlar, og'zaki metodlar, amaliy metodlar, mustaqil fikrlash, hamkorlik, pedagogik texnologiya, o'qiuvchi va o'quvchi faolligi, ta'lim samaradorligi.

Annotatsiya. Mazkur tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim va tarbiya berish jarayonida qo'llaniladigan og'zaki va amaliy interfaol metodlarning mazmuni, o'ziga xos xususiyatlari, o'xshash hamda farqli jihatlari atroflicha yoritilgan. Shuningdek, ushbu metodlarning kichik yoshdagi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, nutqiy faollik, ravonlik, ijodkorlik, o'zaro hamkorlik va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'qitish jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarni keng joriy etishni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish va dars jarayonida faol ishtirokini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga ko'ra ko'rgazmalilikka, harakatga, muloqotga va o'yin faoliyatiga moyil bo'ladilar. Shu sababli darslarda og'zaki va amaliy interfaol metodlardan samarali foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Interfaol ta'lim o'qituvchi va o'quvchi, shuningdek, o'quvchilarning o'zaro hamkorlikdagi faoliyatiga asoslanadi. Bunda o'quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki bilimlarni izlovchi, tahlil qiluvchi va amaliyotda qo'llovchi faol ishtirokchiga aylanadi.

Og'zaki interfaol metodlarning mazmuni va ahamiyati

Og'zaki interfaol metodlar — o'quvchilarning nutqiy faoliyati, fikr almashishi, savol-javob qilishi, munozara yuritishi va o'z fikrini erkin bayon etishiga asoslangan ta'lim metodlaridir. Bunday metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining so'z boyligini oshirish, ravon va mazmunli nutqini shakllantirish, tinglash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Og'zaki metodlarning samarasi o'qituvchi tomonidan berilgan savollarning tushunarli, yoshga mos va o'ylashga undaydigan bo'lishiga bog'liq. O'quvchi javob berish jarayonida ma'lumotni eslaydi, taqqoslaydi, umumlashtiradi va xulosa chiqaradi. Shu tariqa nutqiy faoliyat bilan birga mantiqiy tafakkur ham rivojlanadi.

Og'zaki interfaol metodlarga quyidagilar kiradi:

1.Aqliy hujum — muayyan mavzu yuzasidan o‘quvchilarning erkin fikr va takliflarini yig’ish, ularni faollikka undash usuli.

2.Savol-javob — mavzuni tushunish darajasini aniqlash, bilimlarni mustahkamlash va o‘quvchini fikrini izohlashga o‘rgatish usuli.

3.Bahs-munozara — o‘z nuqtayi nazarini asoslash, dalil keltirish va boshqalarning fikrini hurmat bilan tinglash ko‘nikmasini rivojlantiradi.

4.Klaster — mavzuga oid tushunchalarni o‘zaro bog’liq holda og’zaki izohlash va tizimlashtirishga yordam beradi.

5.Intervyu — savol tuzish, suhbat olib borish va kerakli ma’lumotni aniqlash malakasini shakllantiradi.

Masalan, ona tili darsida “So‘z turkumlari” mavzusini o‘rganishda o‘qituvchi o‘quvchilarga ot, sifat va fe’lga oid savollar beradi. O‘quvchilar misollar keltirib, nima uchun aynan shu so‘z turkumiga mansubligini izohlaydilar. Bunda ular nafaqat qoidani eslaydilar, balki o‘z fikrini og’zaki ifodalashga ham o‘rganadilar.

Amaliy interfaol metodlarning mazmuni va ahamiyati

Amaliy interfaol metodlar o‘quvchilarning bevosita harakat qilishi, topshiriqlarni bajarishi, tajriba o‘tkazishi, modellar yaratishi va o‘rgangan bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llashiga asoslanadi. Ushbu metodlar nazariy bilimlarni ko‘nikma va malakaga aylantirish, ijodkorlik hamda mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi.

Amaliy faoliyat davomida o‘quvchi kuzatadi, sinab ko‘radi, xatolarini aniqlaydi va natijani baholaydi. O‘qituvchi esa topshiriqni aniq tushuntiradi, zarur vositalarni tayyorlaydi, xavfsizlik va tartibga rioya etilishini kuzatadi hamda o‘quvchilarga yo‘naltiruvchi yordam beradi.

Amaliy interfaol metodlarga quyidagilarni kiritish mumkin:

1.Guruhda ishlash — o‘quvchilarning umumiy maqsad yo‘lida vazifalarni taqsimlab, hamkorlikda natijaga erishishiga imkon yaratadi.

2.Loyiha metodi — muayyan mavzu yuzasidan izlanish, ma’lumot to‘plash va ijodiy mahsulot tayyorlashga yo‘naltiriladi.

3.Rolli o‘yinlar — o‘quvchilarga turli hayotiy yoki o‘quv vaziyatlarini rollar orqali namoyish etish imkonini beradi.

4.Modellashtirish — o‘rganilayotgan tushuncha yoki hodisaning soddalashtirilgan modelini yaratish orqali mazmunni anglashga yordam beradi.

5.Amaliy mashqlar — bilimlarni misol, tajriba, chizma, yasash yoki boshqa topshiriqlar orqali qo‘llashni ta’minlaydi.

Masalan, matematika darsida “Geometrik shakllar” mavzusini o‘rganishda o‘quvchilar rangli qog’ozlardan uchburchak, kvadrat va to‘g’ri to‘rtburchak shakllarini yasaydilar. So‘ng ularning tomonlari va burchaklarini sanaydilar, shakllarni taqqoslaydilar. Natijada mavzu ko‘rgazmali va amaliy faoliyat orqali mustahkamlanadi.

Og’zaki va amaliy interfaol metodlarning farqli jihatlari

Og’zaki va amaliy interfaol metodlar bir-birini to‘ldiruvchi metodlar bo‘lsa-da, ularning asosiy faoliyat turi va kutiladigan natijasi bilan farqlanadi. Og’zaki

metodlarda nutq, tinglash va fikr almashish yetakchi o‘rinda bo‘lsa, amaliy metodlarda bajarish, tajriba, yasash va yaratish faoliyati ustunlik qiladi.

Taqqoslash mezoni	Og’zaki metodlar	Amaliy metodlar
Asosiy faoliyat	Gapirish, tinglash va fikr almashish	Bajarish, kuzatish va yaratish
Asosiy vosita	Nutq, savol va muloqot	Harakat, jihoz va amaliy topshiriq
Yetakchi maqsad	Fikrni ifodalash va anglash	Bilimni amalda qo‘llash
Rivojlantiradigan ko‘nikma	Nutqiy va kommunikativ	Amaliy, ijodiy va hamkorlik
Kutiladigan natija	Tushuncha va fikrni og’zaki bayon qilish	Amaliy mahsulot yoki bajarilgan topshiriq

Jadvaldan ko‘rinadiki, og’zaki metodlar o‘quvchilarning fikrlash va nutqiy faolligini rivojlantirishga xizmat qilsa, amaliy metodlar bilimlarni faoliyat orqali o‘zlashtirish va mustahkamlashga yo‘naltiriladi. Biroq ularni bir-biridan butunlay ajratib qo‘yish to‘g’ri emas. Masalan, guruhli amaliy topshiriqni bajarish jarayonida o‘quvchilar o‘zaro suhbatlashadi, vazifalarni muhokama qiladi va yakuniy natijani og’zaki taqdim etadi. Demak, bitta darsning o‘zida ikkala metod turidan uyg’un foydalanish mumkin.

Ta’lim jarayonida metodlarni samarali qo‘llash. Boshlang’ich sinflarda metod tanlashda darsning maqsadi, o‘quvchilarning yoshi va tayyorgarlik darajasi, mavzuning mazmuni hamda mavjud ta’lim vositalari hisobga olinishi lozim. Og’zaki metodlar yangi tushunchalarni aniqlashtirish, o‘quvchilar fikrini faollashtirish va bilimlarni umumlashtirishda ayniqsa foydalidir. Amaliy metodlar esa bilimni tajriba, mashq va ijodiy topshiriqlar orqali mustahkamlashda samarali hisoblanadi.

O‘qituvchi darsni qisqa savol-javob yoki aqliy hujum bilan boshlashi, keyin guruhlarga amaliy topshiriq berishi, yakunda esa har bir guruhdan natijani izohlashni so‘rashi mumkin. Bunday ketma-ketlik o‘quvchilarning tinglash, fikrlash, hamkorlik qilish, bajarish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini birgalikda rivojlantiradi. Topshiriqlar barcha o‘quvchilar ishtirok eta oladigan darajada sodda, aniq va qiziqarli bo‘lishi zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang’ich ta’limda og’zaki va amaliy interfaol metodlardan foydalanish o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Og’zaki metodlar o‘quvchilarning nutqiy faolligi, muloqot madaniyati va mustaqil fikrlashini rivojlantirsa, amaliy metodlar nazariy bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo‘llash, ijodiy yondashish va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Shu bois boshlang’ich sinf o‘qituvchisi ushbu metodlarni dars maqsadiga muvofiq tanlashi va o‘zaro uyg’unlashtirishi lozim. Og’zaki va amaliy metodlarning oqilona uyg’unligi o‘quvchini ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, bilimlarni ongli o‘zlashtirishga hamda olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llashga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g’risida”gi Qonun. O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent.
3. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. — Toshkent.
4. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. — Toshkent.